

Janja Živković Mandić

P R I R U Č N I K

U Z U D Ź B E N I K

G R A M A T I K A 10

sa

PRIJEDLOGOM NASTAVNOG PLANA

Oktatáskutató és Fejlesztő Intézet, Budimpešta

UVOD

Udžbenik *Gramatika hrvatskoga jezika za deseti razred* naših dvojezičnih srednjih škola (gimnazija) zamišljen je kao drugi član serije od četiri udžbenika koji se i vanjskim izgledom dobro razlikuju svojim prepoznatljivim bojama. Prethodni udžbenik za 9. razred još nije urađen kao komplet od udžbenika i vježbenice, ali se u budućnosti svaki od tih udžbenika zamišlja kao komplet koji čini udžbenik kao osnovno, i radna bilježnica kao dopunsko nastavno sredstvo. Svi članovi serije udžbenika gramatike za gimnazijske razrede nastali su u skladu s važećim smjernicama, odnosno Okvirnim programom hrvatskoga jezika i književnosti za dvojezične škole. Ovim su programom iskazane temeljne programske odrednice i razine znanja koje bi učenici od 9. do 12. razreda srednjoškolskoga obrazovanja tj. do maturalnog ispita trebali savladati. Cilj Okvirnog programa hrvatskog jezika i književnosti od 9. do 12. razreda je u sažimanju i interpolaciji književnoumjetničkih sadržaja i usvajanju standardnog hrvatskog jezika na razini obilježavanja nacionalnog identiteta. Zato je kod učenika potrebno razviti onaj stupanj znanja standardnoga hrvatskog književnog jezika i govorne kulture pomoću kojih će mu se na poljima razumijevanja i priopćavanja pisanih i usmenih tekstova pružiti mogućnost za stjecanje spoznaja i ostvarivanje njegovih interesa u društvenom životu.

Zadaća odgoja na materinskom jeziku je upoznavanje jezika kao sustava koji se stalno mijenja, odnosno razvijanje jezične kompetencije s ciljem da učenici, sukladno svome uzrastu, posjeduju mnoštvo sredstava usmene i pismene komunikacije, kako bi bili sposobni za njihovu funkcionalnu analizu i praktičnu primjenu. Jezični se sustav mora interpretirati kao pojava ovisna o govorniku jer jezik predstavlja jedan od najčešćih načina samoizražavanja.

Na ovome mjestu bi bilo predugo govoriti o svim zadaćama i ciljevima odgoja na materinskom jeziku kao i Okvirnog programa, pa bih izdvojila samo najbitnije:

- proširivanje i razvijanje tehnika razumijevanja teksta, fonda riječi,
- senzibilnost usvajanja, razumijevanja i korištenja pojmova,
- primjena normi pismenosti materinskog jezika,
- čitki rukopis,
- siguran i na probleme senzibilan pravopis,
- govor koji teži prema bitnome, precizan način izražavanja te isticanje bitnoga u govoru,
- svjesno nastojanje na nijansirano izražavanje misli koje je prilagođeno interesu

i pozornosti slušatelja,

- poznavanje i sigurna upotreba frazeoloških izričaja i obrata karakterističnih za hrvatski jezik,
- razvijanje razumijevanja i stvaranja tekstova nastalih u različitim oblicima (usmenim, tiskanim, elektroničkim),
- razvijanje sposobnosti izražavanja u skladu s govornom situacijom,
- ciljana i kritička uporaba jezika,
- izbor i sistematizacija raznih usmenih i pisanih informacija,
- duhovno-emosivno, estetsko i etičko obrazovanje učenika,
- osvješćivanje i sistematizacija ranije stečenih znanja o društvenoj i kolektivnoj ulozi jezika, o odnosima jezika i promišljanja, o promjenama jezika u prošlosti i suvremenosti, o sličnostima i razlikama u odnosu na druge jezike i sl.,
- osposobiti učenike da se u prepričavanju pročitanoa drže kronološkog, logičnog redosljeda i da znaju tečno i točno govoriti,
- osposobiti učenike da u odgovarajućim govornim situacijama upotrijebe odgovarajući ton i stil pri govorenju i obraćanju,
- kod učenika razvijanje sposobnosti kulturnog raspravljanja, argumentiranja, kao i razumijevanja stava drugih,
- osposobiti učenike za jasno formuliranje misli pri govoru i pismu,
- osposobiti učenike za pisanje sastava prema zahtjevima po razredima,
- osposobiti učenike za samostalnu uporabu pravopisnih pravila hrvatskog jezika,
- osposobiti učenike za usmeno i pismeno stvaranje tekstova s temom iz svakodnevice u raznim stilovima.

Udžbenik *Gramatika hrvatskoga jezika za deseti razred* kao i *Vježbenica* glede svojega nastavnoga gradiva organski su nastavak prethodnoga udžbenika te serije, te kao takvi u svojim gledištima i načinu obrade gradiva prate ista temeljna načela. Općenito se može utvrditi da se svaki od narečenih udžbenika sastoji od uvodnoga poglavlja u kojemu se ponavlja stečeno znanje iz prethodnoga godišta, zatim od novih poglavlja koja obrađuju novo gradivo. Svaki je udžbenik te serije kao osnovno nastavno sredstvo i izvor znanja za ostvarivanje odgojno-obrazovnih ciljeva, u skladu s utvrđenim nastavnim planom i programom, programom škole, s udžbeničkim standardom te prilagođen nacionalnoj baštini i tradiciji. Udžbenici ispunjavaju znanstvene, pedagoške, psihološke, didaktičko-metodičke,

etičke, jezične, likovno-grafičke i tehničke zahtjeve utvrđene udžbeničkim standardom. Strukturirani su u skladu sa spoznajama i metodologijom matične znanosti, tj. hrvatskoga književnog jezika i književnosti, s aktualnim didaktičkim strategijama i zahtjevima metodike nastavnoga predmeta.

Pedagoški i psihološki standardi zahtijevaju da su udžbenici:

- primjereni razvojnim mogućnostima, spoznajnim sposobnostima i predznanju učenika,
- potiču njihove interese,
- omogućuju stjecanje trajnoga znanja,
- potiču aktivno učenje,
- upućuju na primjenu različitih strategija učenja i na razvoj kritičkoga mišljenja,
- potiču zanimanje za nastavni predmet i unutarnju motivaciju učenika za učenje,
- potiču samostalno učenje,
- osposobljavaju za istraživanje.

Didaktičko-metodički standardi i zahtjevi podrazumijevaju da udžbenici obvezatno prate nastavni plan i program te ostvaruju ciljeve i zadaće odgovarajućega nastavnog predmeta; da jasno razlikuju obvezne i ostale vrste sadržaja (izborne, objasnidbene i druge); da otprilike jednu trećinu novih nastavnih sadržaja valja postaviti u udžbenicima tako da ih učenici mogu učiti samostalnim radom, dok nove pojmove o kojima će se učiti preporučuje se istaknuti na početku obrazovne teme; stručni termini u udžbenicima trebaju biti na razini spoznajnih mogućnosti učenika i objašnjeni na razumljiv način; da udžbenici sadržavaju metodički instrumentarij koji se oslanja na matičnu znanost nastavnoga predmeta i osnovne psihološko-didaktičke elemente: motivaciju, pripremu, usvajanje, ponavljanje, uvježbavanje, usustavljanje, primjenu i provjeru znanja; u iznošenju sadržaja u udžbenicima se rabe zorna sredstva (likovni, grafički i drugi prilozi); udžbenici sadrže sažetke poglavlja (ili tema), a na kraju pojmovnik sastavljen po abecednom redu.

Etički se zahtjevi zasnivaju na istinitosti, provjerljivosti i objektivnosti udžbeničkih sadržaja, općim pravima čovjeka, načelima demokracije te na rodoljublju. Sukladno tomu udžbenici se zasnivaju na prihvaćanju općih uvjeta opstanka, razvoja čovjeka i očuvanja prirode. Kao takvi:

- razvijaju privrženost načelima demokracije i vladavine prava,

- podržavaju ravnopravnost spolova služeći se na prikladan način imenicama obaju rodova, osobito u spominjanju zvanja i zanimanja, ne narušavajući pri tome komunikacijsku razinu i prirodnost hrvatskoga jezika,
- njeguju hrvatski nacionalni identitet,
- afirmiraju upoznavanje, uvažavanje i otvorenost prema vrijednostima nacionalnih manjina, drugim nacijama i kulturama u Europi i svijetu,
- razvijaju domoljubni osjećaj prema svojoj domovini (kao i pradomovini tj. Hrvatskoj).

Među *jezičnim zahtjevima* valja naglasiti da se udžbenici hrvatskoga jezika pišu hrvatskim standardnim jezikom te da poštuju standardnojezičnu normu na svim jezičnim razinama od fonološke preko morfološke i sintaktičke do semantičke. Tekstovi udžbenika, osobito primjeri, prilagođeni su predznanju i spoznajnim sposobnostima učenika, njihovoj dobi i svijetu koji ih okružuje, pregledni su i jasni. Tekstovi u udžbeniku omogućuju sustavno obogaćivanje učenikova rječnika uvođenjem novih riječi ne narušavajući pri tome razumljivost, ali se istovremeno izbjegavaju nepotrebne tuđice, niječne definicije i niječno sročena pitanja.

Od *likovno-grafičkih zahtjeva* i standarda valja istaknuti kako su ilustracije i grafičko-tehnička oprema u udžbenicima sadržajno usklađeni s tekстом da bi na taj način pridonijeli razumijevanju teksta, motivirali za uporabu udžbenika i promovirali estetske vrijednosti. Ilustracije udžbenika imaju određenu funkciju, primjerene su dobi učenika i opisuju se nazivom i tekстом koji ih objašnjava. Birane su ponajprije iz domaće, a zatim i iz svjetske kulturne baštine, sukladno nastavnom programu.

Držeći se gore navedenih najbitnijih ciljeva Okvirnoga programa, strukturu svojih udžbenika karakterizira podjela na poglavlja koja opisuju cjeline unutar opisane građe. Takva je struktura prilagođena tiskanome materijalu i nije nikakav nedostatak ako jedno poglavlje u udžbeniku ima manje, a drugo znatno više stranica.

GRAMATIKA HRVATSKOGA JEZIKA 10.

Udžbenik za 10. razred gimnazije započinje ponavljanjem gradiva dijelom naučenoga u 9. razredu gimnazije, dijelom u višim razredima osnovne škole (tematski krugovi: *Povijest jezika, Hrvatska narječja, Glasovi*). Ostala poglavlja, kojih će u ovome udžbeniku biti još četiri, donose nove sadržaje. Prvo poglavlje nas uvodi u tajne morfologije, drugo i treće nas vodi u svijet promjenjivih odnosno nepromjenjivih riječi, dok će nas zadnje upoznati s još jednim razdobljem povijesti jezika.

Poglavlje nazvano *UVOD U MORFOLOGIJU* donosi nove spoznaje o vrstama morfema, osnovi riječi te o gramatičkim kategorijama. U ovome će poglavlju doći do izražaja učenikova sposobnost apstrahiranja kao i njihove analitičke sposobnosti pri upoznavanju glavnih elemenata oblikoslovlja.

Sljedeće poglavlje s naslovom *PROMJENJIVE VRSTE RIJEČI* znatno je duže od ostalih poglavlja, što nije slučajno. Naime, prema važećim smjernicama i Okvirnom programu hrvatskoga jezika u desetome razredu iz ovoga je jezičnoga područja predviđen najveći broj nastavnih jedinica. Upoznavajući se s pojmovima morfologije, promjenjivih vrsta riječi, učenici dobivaju detaljan uvid u narečenu problematiku, jedan čvrst temelj na koji će u svojem srednjoškolskom školovanju graditi svoja gramatička znanja. U ovome su poglavlju dobile svoje mjesto sve promjenjive vrste riječi (*Imenice, Pridjevi, Zamjenice, Brojevi, Glagoli*). U poglavlju o imenicama i brojevima posebna se nastavna jedinica bavi pravopisom s posebnim naglaskom na uspoređivanju pisanja tih vrsta riječi u hrvatskome i mađarskom jeziku. Poglavlje o glagolima također sadrži nastavnu jedinicu o pravilnom načinu pisanja glagolskih oblika.

Sljedeće poglavlje nosi naslov *NEPROMJENJIVE VRSTE RIJEČI*. Obimom je kraće od prethodnoga, budući da su gramatička obilježja tih vrsta riječi mnogo oskudnija. Glavna je zadaća ovoga poglavlja stvaranje navika uporabe pravogovornih norma, tj. osposobiti učenike za pravilnu uporabu nepromjenjivih vrsta riječi. S tim u skladu valja posvetiti pozornost korekciji učenih pogrešaka. To će im poslužiti kao dobar temelj za daljnje, temeljitije spoznaje iz ovoga područja u srednjoškolskome školovanju.

Zadnje poglavlje s novim sadržajima nosi naslov *POVIJEST JEZIKA*. Unatoč tomu što smo imali poglavlje s istim naslovom i u udžbeniku gramatike za 9. razred, ovo poglavlje sadrži nove spoznaje, budući da se ovdje obrađuje jedan novi period u razvoju jezika, i to razdoblje od 16. do kraja 18. stoljeća za razliku od prethodnog udžbenika koji je obrađivao podrijetlo slavenskih jezika i same početke njegova razvoja. Ovaj način obrade gradiva ima

motivacijsku funkciju jer dokazuje učenicima da pojedino gradivo nije usamljena pojava, već tvori sustav koji se gradi od temelja, pa se s vremenom nadograđuje tvoreći tako jedno široko i razgranato polje znanja. Tako ćemo u planiranim nastavcima serije udžbenika gramatike za gimnazije proći kroz sve faze razvoja jezika i stići do suvremenoga književnog jezika današnjice.

Kao i svaki moj prethodni udžbenik i ovaj završava popisom ključnih riječi tj. *POJMOVNIKOM* koji govori o problematici obrađenoj u udžbeniku, te olakšava pronalaženje materije od interesa. Prema mojemu iskustvu ovaj dio listaju samo nastavnici, iako sam mišljenja da bi jednako tako trebalo navikavati i učenike na njegovu uporabu jer bi se na taj način lakše snalazili u udžbeniku, pa bi ga možda i radije prelistavali.

Udžbenik je koncipiran tako da udovolji zahtjevima napredovanja učenika, što drugim riječima znači da nakon završetka srednje škole učenici budu osposobljeni za samostalno prepoznavanje i definiranje vrsta promjenjivih i nepromjenjivih riječi u rečenici kao i razvojnoga puta hrvatskoga književnog jezika. Na razini prepoznavanja i razlikovanja pak ostaju vrste morfema i njihova uloga.

Što se tiče unutrašnje strukture udžbenika, nastavne cjeline su unutar pojedinih poglavlja dobro odijeljene, međusobno povezane, nadograđene su jedna na drugu i kao takve čine koherentnu cjelinu.

S pedagoško-didaktičkoga stajališta valja napomenuti da udžbenik uzima u obzir razinu psihosocijalne zrelosti učenika, vrijeme koje stoji na raspolaganju za usvajanje novih spoznaja i sadržaja, a nastoji pojednostaviti i jezik i stil u skladu s uzrastom učenika. Razumijevanje i usvajanje gradiva potpomažu raznovrsna didaktična rješenja. Udžbenik karakterizira metodički pluralizam, budući da omogućuje *frontalni rad s učenicima, rad u parovima ili manjim skupinama učenika*, kao i *samostalno učenje*, odnosno razvija učenikovu sposobnost za samostalno učenje. Stalnim privlačenjem učenikove pozornosti *induktivnom metodom* postupno vodi učenika do novih spoznaja. Svaka nastavna jedinica polazi od izučenoga prema neizučenom, od pojedinačnog prema općem, odnosno rade se uopćavanja od većeg broja pojedinačnih pojava. Nove spoznaje, uglavnom definicije, jasno su istaknute, uokvirene. Svako pojedino poglavlje udžbenika na kraju pruža mogućnost za sustavno ponavljanje i rezimiranje pomoću tabelarnoga prikaza, što dokazuje da udžbenik posvećuje veliku pažnju usustavljanju spoznaja.

VJEŽBENICA 10.

Kao što je to bila praksa i u mojim prethodnim izdanjima za osnovnu školu (na žalost ne i u Gramatici 9.), s kraja nastavnih jedinica nedostaju zadaci i pitanja za uvježbavanje novoga gradiva, no to nije nedostatak udžbenika. Naime, zadaci vezani uz pojedine nastavne cjeline smješteni su u radnoj bilježnici koja čini organsku cjelinu s udžbenikom. Vježbenica u korak prati sve nastavne jedinice udžbenika i pruža desetak raznovrsnih vježbi i praktičnih zadataka za uvježbavanje i usvajanje novih spoznaja te provjeru znanja. Omjer reproduktivnih i analitičkih pitanja u vježbenici je izjednačen. Pitanja su usmjerena na bitna područja nastavne jedinice, a njihova težina je usklađena s uzrastom učenika. Raznovrsnim zadacima sam se trudila probuditi učenikovu znatiželju, zaintrigirati ih za pojedina jezična pitanja te učiniti učenje jezika, ako je to ikako moguće, zabavnim. Svojim sam kolegama pak pokušala olakšati težak posao oko traženja i pronalaženja aktualnih i adekvatnih zadataka kojih nikad nemamo na raspolaganju u dovoljnoj količini.

SVRHA PRIRUČNIKA

Ono što priručnik najviše razlikuje od udžbenika jeste činjenica da je isti namijenjen isključivo nastavnicima te nudi pregled potrebnih znanja, metodu poučavanja te primjere vježbi i nastavnih jedinica. Namijenjen je nastavnicima da im pomogne planirati, organizirati i izvoditi nastavu u razredu u skladu s propisanim nastavnim planom i programom. Iako sadrži i mnoge stručne i metodičke upute, on je samo skup sugestija nastavniku u kojima se isprepliću sadržaji i njihova metodička i didaktička oblikovanja. U priručniku dana mišljenja, sugestije i informacije ne čine skup recepata kojih bi se nastavnik pri izvođenju nastave trebao strogo držati, nego samo podlogu na kojoj može izgraditi svoj način kreativnog izvođenja nastave. Ti prijedlozi su često takvi da se mogu primjenjivati ne samo uz pripadajući udžbenik, već i u slučajevima kada se rabe drugi udžbenici ili neka druga nastavna sredstva. Autore priručnika rukovodi želja da pruže stručnu i metodičku pomoć u primjeni konkretnoga udžbenika u nastavi, da predlože nastavniku način korištenja udžbenika te da mu predlože makro i mikro plan, tj. izvedbeni i operativni program koji sadrže sve elemente za realizaciju

toga predmeta. U klasičnim priručnicima primjena udžbenika je objašnjena kroz organizaciju nastavnoga sata. Tako u svakoj fazi, bilo da se radi o uvodnom, glavnom ili završnom dijelu, nastavnik precizno zna koji naslov, tekst, definiciju ili vježbu u udžbeniku ili radnoj bilježnici treba primijeniti.

U udžbeniku i Vježbenici nastojala sam nastavno gradivo podijeliti u jedinice koje čine koherentnu cjelinu, imajući pri tome u vidu uzrast učenika, ne pretjerujući u količini i težini stručne terminologije. Cilj mi je bio stvoriti udžbenik koji bi bio prikladan za razvijanje predmetnih kompetencija propisanih u smjernicama. U strukturalnom sam pogledu nastojala da pojmovnik bude točan, korektan kako bi pomogao u snalaženju u udžbeniku, da se pitanja i zadaci organski uklapaju u sadržaj udžbenika te da omjer dijelova koji tumače gradivo i onih koji traže učenikovo istraživanje bude izjednačen. Jesam li u svojim nakanama uspjela, pokazat će se kada udžbenik bude rabljen u svakodnevnoj praksi.

Dok su ilustracije u nekim mojim prethodnim udžbenicima bile siromašne bojama, broj pravih fotografija (a ne grafika) u njima malen i to u crno-bijeloj tehnici, udžbenik *Gramatika hrvatskoga jezika 10.* u tom je pogledu učinio znatan pomak. Na moju veliku radost i vjerujem, sveopće zadovoljstvo, estetski dojam je u mnogome popravljen velikim brojem fotografija i ilustracija u boji. Tvrdim da se grafička oprema i ilustracije udžbenika nikako ne smiju zanemariti, budući da bogatstvo ilustracija i boja, kvaliteta papira, šarolikost slika, uopće sam izgled knjige, pobuđuju u učeniku (pa i nastavniku) veću želju za učenjem, rekli bismo: ima motivacijsku ulogu. Svojim će ilustracijama udžbenik potaknuti nastavnika da i sam potraži daljnje ilustracije, slične onima u udžbeniku, koje će učeniku približiti određenu jezičnu problematiku i olakšati mu svladavanje iste.

Cilj je nastave jezičnoga izražavanja razvijanje i poticanje svih jezičnih djelatnosti: slušanja, govorenja, čitanja i pisanja. Zadaće nastave jezičnoga izražavanja su razvoj sposobnosti izražavanja doživljaja, osjećaja, misli i stavova; stvaranje navika uporabe pravogovornih i pravopisnih norma; ostvarivanje uspješne usmene i pisane komunikacije. Stjecanje jezičnokomunikacijske kompetencije, prema tome, jedna je od najvažnijih zadataka nastave jezičnoga izražavanja, ali i nastave svih predmetnih područja hrvatskoga jezika.

Na kraju vam želim skrenuti pozornost kako ne postoji jedinstveni recept za uporabu udžbenika čak i kada postoji priručnik za njega, jer će svaki nastavnik u svojem razredu obraditi onoliko i do takvih dubina, kakve učenike ima na raspolaganju. S nekima će moći obraditi cijelo gradivo temeljito i detaljno, čak će morati potražiti i neke dopunske materijale, a nekima će vjerojatno biti dovoljno i pola od toga. Stoga vam predlažem da uzimate iz njega onoliko koliko smatrate dovoljnim za svoju skupinu učenika, a na koji ćete način to obraditi,

ovisi samo o vama samima. Kako ne postoje dva ista učenika, tako ne postoje ni dva identična nastavnika, svaki ima svoju dobro uhodanu metodu.

U želji i nadi da će svatko od vas pronaći onaj put do udžbenika i učeničkih srca koji će ga odvesti do željenih rezultata, želim vam mnogo uspjeha, istrajnosti i lijepih rezultata u podučavanju hrvatskoga jezika.

Autorica

**PRIJEDLOG ZA RASPODJELU NASTAVNOGA GRADIVA
IZ HRVATSKOGA JEZIKA
za 10. razred
(74 sata godišnje)**

Broj sati	Gradivo nastavnoga sata	Razvojni ciljevi i zadaće	Bilješke
I. PONAVLJANJE ZNANJA NA POČETKU GODINE (6 sati)			
1.	Povijest jezika	Ponavljjanje i usustavljanje spoznaja o: • indoeuropskim jezicima • slavenskim jezicima • Svetoj braći • staroslavenskim glasovima i njihovoj realizaciji • prvim slavenskim pismima	
2.	Ponovimo hrvatska narječja	Ponavljjanje obilježja štokavskoga narječja	
3.	Ponovimo hrvatska narječja	Ponavljjanje obilježja čakavskoga narječja	
4.	Ponovimo hrvatska narječja	Ponavljjanje obilježja kajkavskoga narječja	
5.	Ponovimo glasove (fonetiku)	Ponavljjanje i usustavljanje znanja o glasovima: • podjela otvornika • podjela zatvornika • glasovne promjene	
6.	Provjeravanje prošlogodišnjega gradiva	Test	
II. UVOD U MORFOLOGIJU (5 sati)			
7.	Morfem	Nove spoznaje: • razlikovanje fonema i morfema • morfemska analiza • alomorf • nulti ili ništični morfem • gramatička homonimija	
8.	Vrste morfema	Nove spoznaje: • podjela morfema prema položaju: korijenski, afiksadni, prefiksadni, sufiksadni, infiksadni • podjela morfema prema funkciji:	

		rječotvorni, oblikotvorni	
9.	Osnova riječi	Nove spoznaje: • rječotvorna osnova • oblikotvorna osnova	
10.	Gramatičke kategorije	Nove spoznaje: • vrste riječi (promjenjive, nepromjenjive) • oblici riječi (morfološke kategorije) • položaj riječi (sintaktičke kategorije) • kategorija riječi	
11.	Ponavljanje i utvrđivanje znanja iz morfologije	ZOT za prepoznavanje vrste morfema	
III. PROMJENJIVE VRSTE RIJEČI			
(54 sata)			
12.	<u>IMENICE</u> Leksička obilježja imenica	Nove spoznaje: • opće i vlastite imenice • zbirne imenice • gradivne imenice • stvarne i nestvarne imenice	
13.	Gramatička obilježja imenica	Nove spoznaje: • rod • broj (singularia i pluralia tantum, dual) • padež (tipovi sklonidbe/deklinacije, zavisni/kosi i nezavisni padeži)	
14.	Imenice muškoga roda u jednini	Nove spoznaje: • imenice na ništični morfem • imenice na <i>-o</i>, <i>-io</i> i <i>-e</i>	
15.	Imenice muškoga roda u množini	Nove spoznaje: • supletivna osnova	
16.	Glasovne promjene u sklonidbi imenica muškog roda u jednini	Nove spoznaje: • prijeglas • palatalizacija • jednačenje po zvučnosti • nepostojano <i>a</i> • gubljenje suglasnika	
17.	Glasovne promjene u sklonidbi imenica muškog roda u množini	Nove spoznaje: • sibilizacija • nepostojano <i>a</i>	
18.	Napomena uz pojedine padeže	Nove spoznaje: • duga i kratka množina	
19.	Imenice muškoga roda	Nove spoznaje: • opće imenice	

	stranoga podrijetla	• osobna imena	
20.	Uvježbavanje	ZOT za uvježbavanje deklinacije imenica muškoga roda	
21.	Imenice ženskoga roda u jednini	Nove spoznaje: • glasovne promjene u deklinaciji e-vrste • proces desibilarizacije	
22.	Imenice ženskoga roda u množini	Nove spoznaje: • napomene uz neke padeže • deklinacija ženskih imena	
23.	Imenice ženskoga roda s ništičnim morfemom	Nove spoznaje: • deklinacija i-vrste • jotacija u i-vrsti	
24.	Uvježbavanje	ZOT za uvježbavanje deklinacije imenica ženskoga roda	
25.	Imenice srednjega roda	Nove spoznaje: • jednakosložna promjena • neproširena osnova	
26.	Imenice srednjega roda	Nove spoznaje: • nejednakosložna promjena • proširena osnova	
27.	Napomene pri deklinaciji imenica srednjega roda	Nove spoznaje: • glasovne promjene u deklinaciji	
28.	Uvježbavanje	ZOT za uvježbavanje deklinacije imenica srednjega roda	
29.	Pisanje imenica	Nove spoznaje: • veliko i malo početno slovo	
30.	Usporedba hrvatskog i mađarskog pravopisa	ZOT	
31.	Ponavljanje	Ponavljanje spoznaja o imenicama	
32.	Provjera znanja	Test	
33.	<u>PRIDJEVI</u> Leksička obilježja pridjeva	Nove spoznaje: • opisni pridjevi • gradivni pridjevi • posvojni pridjevi • opisni i odnosni/relacijski pridjevi • glasovne promjene u pridjeva	
34.	Gramatička obilježja pridjeva	Nove spoznaje: • rod • broj • padež • vid (određeni i neodređeni)	

		poimeničeni pridjev	
35.	Sklonidba određenog i neodređenog oblika pridjeva	Nove spoznaje: - sklonidba određenog oblika pridjeva - sklonidba neodređenog oblika pridjeva	
36.	Stupnjevanje pridjeva	Nove spoznaje: tri stupnja: pozitiv, komparativ, superlativ	
37.	Tvorba komparativa i superlativa	Nove spoznaje: -<i>ji</i> (jotacija!) -<i>iji</i> -<i>ši</i> - glasovne promjene u komparaciji - prefiks: <i>naj-</i>	
38.	Uvježbavanje	ZOT za uvježbavanje deklinacije i komparacije pridjeva	
39.	Provjera znanja	Test	
40.	<u>ZAMJENICE</u> Vrste zamjenica I.	Nove spoznaje: - osobne, posvojne, povratne, povratno-posvojna zamjenica - imeničke i pridjevske zamjenice	
41.	Sklonidba zamjenica	Nove spoznaje: sklonidba osobnih zamjenica	
42.	Sklonidba zamjenica	Nove spoznaje: sklonidba posvojnih i povratne zamjenice	
43.	Vrste zamjenica II.	Nove spoznaje: pokazne, upitno-odnosne i neodređene zamjenice	
44.	Uvježbavanje	ZOT za uvježbavanje deklinacije zamjenica	
45.	<u>BROJEVI</u> Leksička i gramatička obilježja brojeva	Nove spoznaje: - glavni i redni brojevi - osnovni i izvedeni brojevi	
46.	Sklonidba brojeva	Nove spoznaje: - sklonidba glavnih i rednih brojeva - skamenjeni akuzativ	
47.	Pisanje brojeva	Nove spoznaje: jednostavni i složeni brojevi	
48.	Brojevne imenice i brojevni prilozi	Nove spoznaje: - brojevne imenice - brojevni prilozi	
49.	Uvježbavanje	ZOT za uvježbavanje deklinacije brojeva	
50.	<u>GLAGOLI</u> Leksička obilježja glagola	Nove spoznaje: glagoli radnje, stanja, zbivanja	
51.	Gramatička obilježja glagola	Nove spoznaje: lice, broj, vrijeme,	

		• način (indikativ, imperativ, kondicional, optativ) • vid (nesvršeni, svršeni, trajni, učestali, dvovidni) • prijelaznost (prijelazni, neprijelazni, povratni) • bezlični glagoli	
52.	a) <u>Jednostavni glagolski oblici</u> Infinitiv	Nove spoznaje: • infinitiv • infinitivna osnova	
53.	Prezent	Nove spoznaje: • prezentska osnova • konjugacija • glasovne promjene u konjugaciji (jotacija, palatalizacija)	
54.	Aorist	Nove spoznaje: • tvorba aorista • glasovne promjene (palatalizacija)	
55.	Imperfekt	Nove spoznaje: • tvorba imperfekta • glasovne promjene (sibilarizacija, jotacija)	
56.	Imperativ	Nove spoznaje: • zapovjedni način • tvorba • glasovne promjene (jotacija, epentetsko <i>l</i>, sibilarizacija)	
57.	Glagolski pridjevi	Nove spoznaje: • glagolski pridjev radni i trpni	
58.	Glagolski prilozi	Nove spoznaje: • glagolski prilog sadašnji (particip prezenta) • glagolski prilog prošli (particip perfekta)	
59.	b) <u>Složeni glagolski oblici</u> Perfekt	Nove spoznaje: • složeno prošlo vrijeme • tvorba • krnji perfekt	
60.	Pluskvamperfekt	Nove spoznaje: • pretprošlo vrijeme • tvorba	
61.	Futur I.	Nove spoznaje: • buduće vrijeme • tvorba (krnji infinitiv)	
62.	Futur II.	Nove spoznaje: • futur egzaktni, predbuduće vrijeme	

		• tvorba	
63.	Kondicional	Nove spoznaje: • pogodbeni način • kondicional I. (sadašnji) • kondicional II. (prošli) • tvorba	
64.	Pisanje i pregled glagolskih oblika	ZOT za uvježbavanje glagolskih oblika	
65.	Provjera znanja	ZOT za utvrđivanje znanja o glagolima Test	
IV. NEPROMJENJIVE VRSTE RIJEČI (6 sati)			
66.	Prilozi	Nove spoznaje: • vremenski, mjesni, uzročni, količinski, posljedični	
67.	Prijedlozi	Nove spoznaje: • prijedložni izraz • sinonimni prijedlozi • pisanje i uporaba nekih prijedloga	
68.	Veznici	Nove spoznaje: • veznici nezavisnosloženih rečenica • veznici zavisnosloženih rečenica • pravi i nepravi veznici • pravilna uporaba i pisanje veznika	
69.	Čestice (rječe, partikule)	Nove spoznaje: • upitne, niječne, zapovjedne, potvrđne i sl.	
70.	Uzvici (usklici)	Nove spoznaje: • uzvici za dozivanje i poticanje • uzvici za izražavanje osjećaja i raspoloženja • onomatopejski uzvici	
71.	Pregled nepromjenjivih vrsta riječi	Ponavljanje spoznaja o nepromjenjivim vrstama riječi	
V. POVIJEST JEZIKA (3 sata)			
72.	Hrvatski jezik od 16. do kraja 18. stoljeća	Nove spoznaje: • Faust Vrančić: <i>Rječnik pet najuglednijih europskih jezika</i> • Bartol Kašić – prva hrv. <i>Gramatika</i> • Jakov Mikalja: <i>Blago jezika slovinskoga</i> – prvi rječnik • Juraj Habelić: <i>Dictionar</i> – prvo djelo kajkavske leksikografije	

		• Ivan Belostenec: <i>Gazophylacium</i> • Ardelio Della Bella: <i>Dizionario italiano-latino-illirico</i>	
73. 74.	Ponavljanje i utvrđivanje spoznaja naučenih u 10. razredu	ZOT	

Uvjeti za napredovanje učenika na kraju 10. razreda:

a) samostalno *prepoznavanje, imenovanje i/ili definiranje* gramatičkih pravila i pojmova kao i promjena određenih vrsta riječi:

- upoznavanje leksičkih i gramatičkih karakteristika vrsta riječi,
- sprezanje/konjugacija glagola, glasovne promjene nastale sprezanjem glagola,
- usvajanje adekvatne uporabe glagolskih vremena (trajni, svršeni),
- sklonidba/deklinacija imenica, glasovne promjene nastale sklonidbom imenica,
- sklonidba pridjeva, komparacija pridjeva, glasovne promjene nastale pri komparaciji,
- sklonidba zamjenica,
- uloga čestica i usklika u modalnosti rečenice,
- stilski vrijednost aorista i imperfekta,
- značenja zapovjednog načina/imperativa (molba, zapovijed),
- nepromjenjive vrste riječi (prilozi, prijedlozi, uzvici, čestice, veznici);

b) na razini *prepoznavanja i razlikovanja*

- uočavanje i upoznavanje stilskih uloga različitih morfema (deminutivi, augmentativi i sl.),
- povijest jezika (Faust Vrančić: *Rječnik pet najuglednijih europskih jezika*; Bartol Kašić: *Osnove ilirskoga jezika u dvije knjige*; Jakov Mikalja: *Blago jezika slovenskoga*; Juraj Habdelić: *Dictionar*; Ivan Belostenec: *Gazophylacium*; Ardelio Della Bella: *Dizionario italiano-latino-illirico*)
- riječi iz različitih narječja hrvatskog jezika,
- razvojni put hrvatskog književnog jezika od 16. do 18. st.;

c) *svjesna primjena naučenih* gramatičkih, pravopisnih i jezičnih znanja i naučenih pravopisnih pravila pri pisanju i govoru:

- razlike u pismu i izgovoru, zajedno i odvojeno pisanje, pisanje učestalijih vlastitih imena, pisanje stranih riječi,
- samokontrola, otkrivanje pravopisnih pogrešaka, njihovo samostalno ispravljanje,
- prepoznavanje i primjena osnovnih pravopisnih načela, poznavanje i primjena pravopisnih priručnika u praksi,
- pravopis adekvatan glasovnim promjenama koje su uslijedile nakon promjena pojedinih vrsta riječi,
- veliko početno slovo u hrvatskom jeziku za razliku od mađarskog pravopisa,
- pravopisna pravila u krugu niječnice *ne*, pomoćnih glagola, imperativa glagola,
- pisanje i izgovor glasa *h* u nekim glagolskim oblicima,
- pravilno pisanje rednih brojeva izraženih brojkama,
- pravilna uporaba prijedloga *od/iz* (za razliku od mađarskog jezika),
- sukladno rječničkom blagu pismeno i usmeno formuliranje opisnoga, pripovijednoga i raspravljačkog tipa tekstova,
- pravilna uporaba rečeničnih znakova na kraju različitih tipova rečenica,
- pravilno pisanje surečenica (sa zarezom ili bez) za razliku od mađarskog pravopisa.